

KULTURDEBATT

Vladimir Sorokin: Despoten Putin har återuppväckt monstret från det förflutna

UPPDATERAD 2022-03-01 PUBLICERAD 2022-03-01

Ansiktet på Ryska federationens president har förvandlats till en ogenomtränglig mask som utstrålar grymhet, ondska och missnöje, skriver författaren Vladimir Sorokin. Foto: TT

Likt ett enormt isflak började Ryssland under Vladimir Putin flyta bakåt mot det förflutna - till en början till det sovjetiska och sedan raka spåret till medeltiden. Målet är inte bara att krossa Ukraina utan den västerländska civilisationen. Hatet mot den har Putin insupit med KGB:s svarta mjölk, skriver den ryske författaren Vladimir Sorokin.

Den 24 februari sprack pansaret som Putin, ”den upplyste autokraten”, burit i tjugo års tid. Det sprack och föll till marken. Världen fick se ett monster – fullt av vanvettiga drifter, skoningslöst till sina beslut. Vidundret hade vuxit till sig, samlat kraft från år till år, berusat sig på den egna absoluta makten, imperialistisk aggressivitet och ondska, sporrade av ressentiment efter Sovjetunionens upplösning

och hat till den västerländska demokratin. Det är inte den gamle Putin som Europa nu har att göra med, utan en ny som slängt masken av ”affärspartnerskap” och ”fredligt samarbete”. Den fredliga samexistensens tid är för alltid förbi. Hur gick det till och varför?

I slutscenen av Peter Jacksons redan klassiska filmtrilogi ”Sagan om ringen” ska Frodo Bagger kasta den magiska Härskarringen i kokande lava, en ring som gett Midgårds invånare så mycket lidande och krig. Plötsligt besluter han sig ändå för att behålla den. Och påverkad av Ringens inneboende kraft börjar hans ansikte plötsligt förändras, visa upp de första tecknen på monstruösa drag. Härskarringen tar honom i sitt våld. Men i Tolkiens bok slutar allt lyckligt ...

När den sjuke Jeltsin 1999 satte Putin på den ryska maktens tron var dennes ansikte helt sympatiskt, till och med tilldragande, och hans retorik var fullt förnuftig. Det föreföll många som om en klok tjänsteman, utan all uppblåsthet och högfärd, hade placerats på toppen av den ryska maktpyramiden, en modern människa som förstod att det för det postsovjetiska Ryssland fanns endast en möjlig utvecklingsväg, nämligen demokrati. I sina intervjuer nämnde han den ofta, lovade Ryska federationens medborgare fortsatta reformer, fria val, yttrandefrihet, mänskliga rättigheter, tryggade av makten, samarbete med väst, och det viktigaste – återkommande maktskiften.

”Jag tänker inte hålla mig fast vid den här stolen!” sade han.

I denna till det yttre sympatiska, levande människa började ett imperialistiskt monster växa till sig.

I Ryssland har man alltid trott starkt på ledarens ord och yttre. Och precis som hjälten i Gogols ”Döda själar” var denna ledare ”en sympatisk människa i alla avseenden”: öppen för umgänge, villig att förstå alla, allvarlig men inte utan humor och till och med självironi.

Vissa politiker, intellektuella, polytekniker, som i dag är bittra motståndare till Putin och hans system, stödde honom på den tiden. Några av dem ingick i hans stab för att hjälpa honom vinna i förestående val. Och han vann. Men den ryska maktens ödesdiga ring påverkade honom redan fördärligt. I denna till det yttre sympatiska, levande människa började ett imperialistiskt monster växa till sig.

I Ryssland är makten pyramidformad. Pyramiden byggdes på 1500-talet av Ivan den förskräcklige – en ambitiös, grym tsar, paranoid och lastbar. Med hjälp av sitt privata garde, *opritjnikerna*, delade han brutalt och blodigt upp den ryska staten i Makten och Folket, de egna och de andra. En djup vallgrav drogs upp mellan dem. Hans vänskap med Gyllene Horden övertygade honom om att det fanns endast ett sätt att härska över det stora Ryssland, nämligen att göra sig till ockupant i denna väldiga zon. Härskaren-ockupanten måste vara stark, hård, oförutsägbar och obegriplig för folket. Folket har bara att lyda och dyrka. Och på toppen av denna mörka pyramid sitter en människa som har absolut makt och alla tänkbara rättigheter.

Det paradoxala är att under dessa fem århundraden har maktprincipen inte förändrats i Ryssland. Jag anser det vara vårt lands största tragedi. Den medeltida pyramiden har stått oförändrad under hela den här tiden. På ytan kan den ha förändrats men inte till sin konstruktion. Och på pyramidens topp har det oföränderligt suttit en härskare – Peter den store, Nikolaj II, Stalin, Brezjnev, Andropov. I dag tronar Putin på pyramidens topp och det i mer än tjugo år. I strid mot sitt löfte klamrar han sig fast vid tronen av alla krafter. Maktens pyramid förgiftar härskaren med absolut makt. Den ger makthavaren och hans svit arkaiska, medeltida vibrationer: ”Ni är herrar i detta land, som man endast med hjälp av våld och grymhet kan hålla samman. Var svärgenomskådliga liksom jag, var grymma och oförutsägbara. Allt är er tillåtet, ni måste framkalla skräck och häpnad hos befolkningen. Folket ska inte förstå er, endast känna fruktan.”

Av de senaste händelserna att döma har den vansinniga idén att återupprätta det ryska imperiet helt tagit Putin i sin besittning.

I motsats till tyskarna som efter kriget på femtiotalet begravde liket efter nazismen, så begravde man hos oss inte det sovjetiska förflutna.

Jeltsin som perestrojkavågen förde till makten förstörde tyvärr inte pyramidens medeltida konstruktion, han bara förnyade dess yta. I stället för sovjetisk, dyster betong blev den färggrann, täcktes av reklamskyltar för västerländska varor. Maktpyramiden lockade fram de sämsta sidorna hos Jeltsin: egenmäktighet, grovhet, alkoholism. Hans ansikte förvandlades till en tung, orörlig mask av rå högfärd. Som avslutning på sin period vid makten startade Jeltsin ett gagnlöst krig mot Tjetjenien, som ville frigöra sig från Ryska federationen. Byggd av Ivan den förskräcklige lyckades pyramidens hos den kortvarige demokraten Jeltsin väcka en imperialist; likt en rysk tsar sände han stridsvagnar och bombflygplan till Tjetjenien och förorsakade det tjetjenska folket offer och lidanden.

Jeltsin och skaparna av perestrojkan vid hans sida inte bara lät den fördärvbringande maktpyramiden stå. I motsats till tyskarna som efter kriget på femtiotalet begravde liket efter nazismen, så begravde man hos oss inte det sovjetiska förflutna. Liket efter vidundret som förintat tiotals miljoner egna medborgare och slungat landet sjuttio år tillbaka i tiden satte man i en vrå där det skulle få ruttna av sig självt. Men det visade sig vara i livet.

Efter sitt makttillträde började Putin förändras. De som till en början hyllat honom insåg småningom att de här förändringarna inte lovade Ryssland något gott. Telebolaget NTV köptes upp, tv-kanalerna föll en efter en i händerna på Putins vapenbröder, tv-programmen underkastades en sträng censur och Putin ställdes ovan all kritik.

Michail Chodorkovskij, chef för Rysslands rikaste och mest framgångsrika bolag, arresterades och fick en dom på tio år. Putins vänner skövlade hans bolag. Den här ”specialoperationen” var avsedd att skrämja andra oligarker. Och det lyckades. Några emigrerade, medan de som stannade svor Putin sin trohet varvid vissa av dem blev hans ”handkassa”.

Maktpyramiden vibrerade och de här vibrationerna fick tiden att stanna upp. Som ett enormt isflak började landet flyta bakåt mot det förflutna – till en början till det sovjetiska och sedan raka spåret till det medeltida.

Putin fastslog att Sovjetunionens sönderfall var det tjugonde seklets största katastrof. Alla sovjetmänniskor som hade förnuftet i behåll såg det däremot som en lycka. Det är omöjligt att finna en familj som de stalinistiska repressaliernas Röda Hjul inte åkt över. Miljontals förintades. Tiotals miljoner förgiftades av kommunismens ouppnåeliga chimär som krävde moraliska och fysiska offer av befolkningen. Men inom Putin levde KGB-officieren kvar. Han hade fått lära sig att Sovjetunionen var den progressiva mänsklighetens hopp medan väst var en fiende, som endast kunde ha ett demoraliserande inflytande på oss. Då han styrde tidsmaskinen bakåt i tiden var det som om han hade återvänt till sin sovjetiska ungdom, hans bästa år, och småningom tvingade han också alla sina undersåtar att återvända dit.

Det fördärliga med maktpyramiden är att härskaren som sitter på dess topp överför sitt psykosomatiska tillstånd till landets hela befolkning.

Det fördärliga med maktpyramiden är att härskaren som sitter på dess topp överför sitt psykosomatiska tillstånd till landets hela befolkning. Putinismens ideologi är synnerligen eklektisk – förkärleken för det sovjetiska lever sida vid sida med en feodal etik, Lenin med tsar-Ryssland och ortodoxin.

Ivan Iljin betraktas som Putins favoritfilosof. Iljin var monarkist, rysk nationalist, antisemit, ideolog för den vita emigrantrörelsen. År 1922 förvisades han av Lenin ut ur det sovjetiska Ryssland, och sina sista år framlevde han i emigration. När Hitler kom till makten hyllades han öppet av Iljin för att ha ”hejdat bolsjevikeriseringen av Tyskland”. ”Jag vägrar kategoriskt att värdera de senaste tre månadernas händelser i Tyskland ur de tyska judarnas perspektiv... Nu vaknar man upp ur den liberal-demokratiska ickevåldshypnosen”, skrev han. Men när Hitler förklarade slaverna vara en lägre stående ras blev Iljin besviken på honom och för sin kritik hamnade han snart hos Gestapo. Med Sergej Rachmaninovs benägna hjälp släpptes han fri och kunde ta sig till Schweiz. I sina artiklar hoppades Iljin att Ryssland efter bolsjevismens fall skulle få en egen stor föhrer som skulle hjälpa det stora Ryssland att resa sig.

”Ryssland som rest sig” har varit Putins och putinisternas favoritslogan. Precis som Iljin har han uttalat sig föraktfullt om den ukrainska staten, ”skapad av Lenin”. I själva verket var det inte Lenin som skapade det självständiga Ukraina utan Högsta rådet i januari 1918, kort efter det att Lenin upplöst Konstituerande församlingen. Ukrainska staten uppstod inte tack vare Lenin, utan på grund av Lenins aggressioner. Iljin var övertygad om att ifall makten i Ryssland efter bolsjevismens fall visar sig vara ”antinationell och antistatlig, eftergiven i sitt förhållande till utlänningar, en splittrande kraft, patriotiskt idélös, om den inte försvarar enbart den stora ryska nationens intressen utan alla dessa prostituerade lillryssar (ukrainare, övers. anmärkning) som fått sitt statsskick av Lenin, så upphör inte revolutionen utan övergår i en ny undergångsfas till följd av det västerländska moraliska fördärvet”.

Ansiktet på Ryska federationens president har förvandlats till en ogenomtränglig mask som utstrålar grymhet, ondska och missnöje. Lögnen har blivit hans instrument vid alla kontakter.

”Under Putin har Ryssland rest sig!” upprepar hans beundrare ofta. En vitsmakare gav en egen version: Landet kom på fötter men sjönk snabbt ner på alla fyra, det vill säga korruption, auktoritarianism, fattigdom och byråkratiskt godtycke. Nu kan man lägga till ”och krig”.

Mycket har skett under de här tjugo åren. Ansiktet på Ryska federationens president har förvandlats till en ogenomtränglig mask som utstrålar grymhet, ondska och missnöje. Lögnen har blivit hans instrument vid alla kontakter – liten eller stor, naivt ytlig eller konsekvent, plus många former av självöverskattning. Rysslands folk har redan vant sig vid sin presidents lögnaktiga retorik. Men också européerna har fått vänja sig vid hans lögner. De europeiska statsöverhuvudena kommer en efter en flygande till Kreml för att lyssna till den vanliga portionen fantasifyllda lögner (nu placeras man dessutom vid ett gigantiskt, helt paranoiskt bord), nicka för att sedan under presskonferensen säga att ”dialogen var konstruktiv” och flyga hem till sig.

Merkel medgav att det verkade som om Putin skulle ha levt i en egen fantasivärld. Men om det är så, vad är det då för mening med att allvarligt umgås med en sådan ledare? Han är ju ingen författare eller konstnär, han måste leva i den reella världen och svara för varje ord som han säger. I sexton år upprätthöll fru Merkel, som vuxit upp i DDR och insåg Putins sanna natur, en ”dialog”. Resultatet av dialogen var erövringen av georgiskt territorium, annekteringen av Krim och erkännandet av de så kallade folkrepublikerna Donetsk och Luhansk och nu – fullt krig i Ukraina.

”Fredsstiftaren” Obama föreslog Putin efter kriget mot Georgien och annekteringen av en del av dess territorium en ”omstart” på deras förhållande! Med andra ord – Vladimir, vi glömmet allt och vänder ett nytt blad. Resultatet av ”omstarten” var annekteringen av Krim och krig i östra Ukraina.

Monstret inom Putin göddes inte bara av vår maktpyramid och en korrumpierad rysk elit åt vilken Putin som en tsar till sina ståthållare slängde feta korruptionsbitar från sitt bord.

Också ansvarslösa västerländska politiker, cyniska affärsmän, korrumperade journalister och politologer bidrog med sitt breda stöd. ”Starke och principfaste härskare!” Det här trollband alla. För dem var ”Rysslands nye tsar” lite i stil med rysk vodka och kaviar. Uppiggande!

Under den här tiden mötte jag i Berlin många olika anhängare till Putin, från taxichaufförer till affärsmän och professorer. En grånad deltagare från 68 års studentrevolt erkände öppet:

”Jag gillar er Putin!”

”Varför det?”

”Han är stark. Säger sanningen. Och är emot Amerika. Det är annat än våra ynkryggar.”

”Men vad säger ni då om den enorma korrruptionen i Ryssland, avsaknaden av fria val och oavhängiga domstolar, förintandet av oppositionen, nöden ute på landsbygden, mordet på Nemtsov, tv-n som blivit en propagandaapparat?”

”Allt det där är era problem. Om Rysslands befolkning tål allt utan protester, så betyder det att man gillar Putin.”

Vilken orubblig logik! Tysklands trettiotal tycks inte ha lärt sådana européer någonting.

För Putin är hela hans liv en specialoperation. Allt måste vara dolt, hemligstämplat.

Men jag hoppas att majoriteten européer inte är sådana. De vet hur diktatur skiljer sig från demokrati och fred från krig. Trogen sin lögnaktiga vana kallade Putin angreppet på Ukraina ”en militär specialoperation” mot ”de ukrainska angriparna”. Med andra ord: det fredsälskande Ryssland annekterade till en början Krim från ”den ukrainska juntan”, utlöste sedan ett hybridkrig i östra Ukraina för att nu dessutom angripa det. Nästan som Stalin och Finland år 1939.

För Putin är hela hans liv en specialoperation. Från tiden i KGB:s svarta orden har han inte bara föraktet för ”vanliga” människor, det dåtida ständiga byggmaterialet för den sovjetiska Molok-staten, men också tjekistens huvudprincip: inte ett sant ord. Allt måste vara dolt, hemligstämplat. Hans privatliv, släktingar, vanor – allt har alltid varit dolt, föremål endast för teorier och rykten.

Men nu står en sak klar – det här kriget innebär att Putin har passerat gränsen, den röda linjen. Masken har tagits bort, ”den upplyste autokratens” pansar har spruckit. Nu måste alla västerländska sympatisörer till ”den starke ryske tsaren” tystna och inse att ett fullskaligt krig har utbrutit i det tjugoförsta århundradets Europa. Angriparen är Putins Ryssland. För Europa betyder det offer och förstörelse. Anstiftaren av kriget är en människa som korrumpats av sin absoluta makt och som i sitt vanvett beslutat att rita om Europas karta. I talet om Rysslands inledande av en ”specialoperation” nämnde Putin Amerika och Nato oftare än Ukraina. Alla minns vi hans ”ultimatum” till Nato. Målet är alltså inte Ukraina utan den västerländska civilisationen. Hatet mot den har han insupit med KGB:s svarta mjölk.

Vem bär skulden? Vi – Rysslands medborgare. Och denna skuld måste vi bära ända tills Putinregimen störtas. Den kommer oundvikligen att störtas och angreppet på det fria Ukraina innebär början till slutet.

Putinismen är dömd att gå under, eftersom den är en fiende till friheten, en fiende till demokratin. Det här är något som de flesta i dag har insett till fullo. Han angrep ett fritt och demokratiskt land endast för att det är fritt och demokratiskt. Men han är dömd att gå under eftersom frihetens och demokratin värld är större än hans dystra och mörka lilla värld. Dömd att gå under eftersom han står för en ny medeltid, för korrupktion, lögner och förtrampande av de mänskliga rättigheterna. Därför att han tillhör det förflutna. Och vi måste göra allt för att detta monster för alltid stannar kvar i det förflutna tillsammans med sin maktpyramid.

Övers. från ryska: Ben Hellman

Artikeln har tidigare publicerats i Süddeutsche Zeitung och The Guardian

Läs mer:

[Peter Pomerantsev: Putin vill göra Ukraina till sin unga slavkvinna](#)

[Ingrid Carlberg: När den strategiska lögnen upphöjs till statsreligion](#)

[Peter Englund: Putins överfall på Ukraina är inte ett uttryck för obegripligt vanvett](#)

[Lev Rubinstein: Behöver jag tala om vilken skam och maktlös förtvivlan jag kände?](#)

[Arkadij Babtjenko: Ryssarna har börjat traska iväg till krigsfångenskap för egen maskin](#)

TEXT

Vladimir Sorokin

Vladimir Sorokin, född 1955 i Moskva, är en av Rysslands internationellt mest uppmärksammade författare. Hans slog igenom med romanen "Blått fett" (på svenska 2001). Sorokins senaste böcker är "Tellurium" (2014) och "Manaraga" (2019), utgivna på Norstedts förlag i översättning av Ben Hellman.